

LIETUVIŠKOSIOS HIERARCHINIO VAIKO ASMENYBĖS APRAŠO (HiPIC) VERSIJOS PSICHOMETRINĖS CHARAKTERISTIKOS

Izabelė Gauslienė

Doktorantė
Vilniaus universitetas
Klinikinės ir organizacinės psichologijos katedra
Universiteto g. 9/1, LT-01513 Vilnius
Tel. (8 5) 266 76 05
El. paštas: izabele.gausliene@fsf.stud.vu.lt

Rasa Barkauskienė

Socialinių mokslų daktarė
Vilniaus universitetas
Klinikinės ir organizacinės psichologijos katedra
Universiteto g. 9/1, LT-01513 Vilnius
Tel. (8 5) 266 76 05
El. paštas: rasa.barkauskiene@fsf.vu.lt

Penkių faktorių modelis yra plačiai taikomas tiriant vaikų ir paauglių asmenybės bruožus skirtingais amžiaus tarpsniais: nuo ankstyvosios vaikystės iki vėlyvosios paauglystės. Įvairiais tyrimais įrodyta, kad Penkių faktorių modelis yra tinkamas aprašyti vaiko asmenybę. Šiuo tyrimu buvo siekiama įvertinti kai kuriuos lietuviškosios Hierarchinio vaiko asmenybės aprašo versijos (HiPIC, Mervielde and De Fruyt, 1999) psichometrinius rodiklius. HiPIC yra skirtas įvertinti 6–12 metų vaikų asmenybės dimensijoms remiantis Penkių faktorių modeliu. Tyrimą sudarė trys etapai, kuriuose dalyvavo 1 081 tėvai, auginantys 7–11 metų vaikus. Visų etapų metu buvo gauti duomenys apie 739 vaikų asmenybės bruožus, kuriuos apibūdino abu arba vienas tėvų. HiPIC aukštesniojo lygmens bruožų skalių vidinis teiginių suderintumas svyravo nuo 0,806 iki 0,909, o žemesniojo lygmens bruožų subskalių vidinis teiginių suderintumas buvo nuo 0,574 iki 0,873. Faktorinė subskalių analizė atskleidė, kad aiškesnė yra keturių, o ne penkių faktorių struktūra, kurioje išryškėjo sąmoningumo ir vaizduotės dimensijų subskalių junginys, sudarantis vieną, o ne du atskirus faktorius. Rezultatų analizė atskleidė, kad lietuviškoji HiPIC versija yra patikima, konstrukto validumas keturių faktorių modeliui yra pakankamai geras, taigi šis aprašas gali būti naudojamas atliekant mokslinius tyrimus.

Pagrindiniai žodžiai: vaikų asmenybės bruožai, Penkių faktorių modelis, HiPIC, psichometrinės charakteristikos.

Vis daugėjant tyrimų, kuriais siekiama kiekybiškai apibrėžti individualius asmenybės skirtumus, išryškėjo Penkių faktorių asmenybės teorija, kuri buvo pripažinta kaip išsamus ir praktiškai pritaikomas modelis (Ehrler et al., 1999). Penkių faktorių asmenybės bruožų modelis ypač sudomino tyrėjus, ne tik atliekančius įvairius suaugusiųjų tyrimus, bet ir tiriančius vaikus bei paauglius. Dažniausiai vaikų ir paauglių asmenybės tyrimai siejami su Penkių faktorių modelio taikymu aprašyti vaikų ir paauglių

asmenybę, jo tinkamumą studijoms (Barbaranelli et al., 2003; Grist and McCord, 2010; Halverson et al., 2003; Mervielde et al., 1995), taip pat ieškoma ryšių tarp vaikų asmenybės bruožų ir akademinų pasiekimų (Barthelemy and Lounsbury, 2009; Slobodskaya, 2007), internalių bei eksternalių sunkumų (De Clercq et al., 2008; Klimstra et al., 2011; Slobodskaya, 2007) ir kt.

Vaikų asmenybės bruožais imta domėtis XX amžiaus šeštajame dešimtmetyje. Galima teigti, kad J. M. Digman (1923–1998),

1959–1967 m. surinkęs mokytojų duomenis apie 1–6 klasių vaikų asmenybės charakteristikas, yra šios srities tyrimų pradininkas (Goldberg, 2001). Vaikų asmenybės tyrimai įgijo naują kryptį, kai 1992 m. buvo paskelbtas Penkių faktorių asmenybės modelis (Costa and McCrae, cituojama pagal John and Srivastava, 1999). Pagal šį modelį asmenybė suprantama kaip universali sistema, kurią sudaro trys komponentai – bazinės tendencijos, būdingos adaptacijos ir Aš koncepcija. Didysis penketas (toliau – DP) – penkios nepriklausomos, labai plačios dimensijos (neurotiškumas, ekstravertiškumas, atvirumas patyrimui, sutarumas ir sąmoningumas) – paaiškina didžiąją dalį individualių suaugusiojo asmenybės skirtumų (Asendorpf and Van Aken, 2003; Ehrler et al., 1999; Kairys, 2010; Kotelnikova and Tackett, 2009). Šios penkios dimensijos asmenybę reprezentuoja labai abstrakčiai. Kiekviena jų apima daugybę skirtingų, specifinių asmenybės savybių – žemesniojo lygmens bruožų (John et al., 2008; Scheck et al., 2010), todėl nėra taip, kad, remiantis DP struktūra, individualūs asmenybės skirtumai gali būti susiaurinti tik iki penkių bruožų.

Daugelio vaikų asmenybės struktūros tyrimų atvirumo patyrimui bruožas kaip atskiras vaikystėje ir paauglystėje nėra išskiriamas. Teigiama, kad šiuo laikotarpiu dar neišryškėja intelektinė, kultūrinė ir socialinė patirtis, kuri atspindi suaugusiųjų atvirumo patyrimui bruože (Barbaranelli et al., 2003). Manoma (Herzhoff and Tackett, 2012), kad vaikystėje atskiri žemesniojo lygmens atvirumo patyrimui bruožai labiau siejami su kitais aukštesniojo lygmens asmenybės bruožais, pavyzdžiui, intelekto žemesniojo lygmens bruožas su sąmoningumo, vaiz-

duotės – su ekstravertiškumo dimensijomis. Atvirumas patyrimui glaudžiai susijęs su mokyklinėmis ir socialinėmis kompetencijomis, todėl šis bruožas išryškėja vėlesnėje raidoje. Atvirumas patyrimui tampa labai reikšmingas, kai kognityvus ir socialinis vystymasis leidžia vaikui tapti visapusiškesniam individui (Markey et al., 2004).

Kaip minėta, vaikystėje aiškiai neišsiskiria atvirumo patyrimui bruožas, kuris atitinka suaugusiojo asmenybės bruožų struktūrą, tačiau autoriai išskiria vaizduotės (Mervielde and De Fruyt, 1999), intelekto (Halverson et al., 2003) arba intelekto / atvirumo (Barbaranelli et al., 2003) bruožą, kuris yra glaudžiai siejamas su suaugusiųjų atvirumu patyrimui. Šis bruožas vaikystėje įtraukia kai kuriuos žemesniojo lygmens bruožus, priklausančius atvirumo patyrimui dimensijai, ir papildomai kitus žemesniojo lygmens bruožus, todėl autoriai pateikia geriausiai žemesniojo lygmens bruožų derinį atspindintį pavadinimą (Mervielde and De Fruyt, 2000; Barbaranelli et al., 2003). Pavyzdžiui, vaizduotės bruožu pavadintas kūrybiškumo, smalsumo ir intelekto žemesniojo lygmens bruožų junginys, kuris atspindi atvirumo patyrimui DP struktūros bruožo prasmę (Mervielde and De Fruyt, 1999). Geranoriškumo bruožas DP struktūroje yra glaudžiai siejamas su sutarumo bruožu, nes šis bruožas apima daugumą sutarumo žemesniojo lygmens bruožų, tačiau kartu įtraukia ir kitiems DP struktūros faktoriams priklausančius žemesniojo lygmens bruožus (Mervielde and De Fruyt, 1999; Mervielde and De Fruyt, 2002). Vengiant klinikinio pavadinimo, neurotiškumas suprantamas kaip emocinis nestabilumas (Muris et al., 2009; Barbaranelli et al., 2003) arba pasirenkamas priešingas polius – emocinis stabilumas

(Mervielde and De Fruyt, 1999) ar emocinė reguliacija (Masood, 2009).

Nuo pat vaiko asmenybės tyrimų pradžios imta domėtis, kiek patikimai įvairiais amžiaus tarpsniais galima išskirti penkis aukštesniojo lygmens bruožus (Donahue, 1994; Martin, 1993). Autoriai išbando sukurtas vaikų asmenybės bruožų nuo 2 iki 18 metų matavimo priemonės (Deal et al., 2007; Klimstra et al., 2011; Lamb et al., 2002; Mervielde and De Fruyt, 2000). Tiriant vaiko asmenybę, svarbus yra daugiašališkumo veiksnys, nes duomenys renkami iš skirtingų informacijos šaltinių: vaiko, jo tėvų, mokytojų ir bendraklasių (Barbaranelli et al., 2003; Halverson et al., 2003; Quartier and Rossier, 2008), o suaugusiųjų tyrimuose dažniau remiamasi savistatos duomenimis. Pastaruoju metu užsienio mokslininkai, atlikdami tyrimus, dažniausiai taiko šias, grįstas Penkių asmenybės faktorių modelių, vaikų asmenybės bruožų matavimo priemones: Vaiko individualių skirtumų aprašą (ICID, *The Inventory of Child Individual Differences*), sukurtą 2003 m. Ch. F. Halverson ir bendraautorių; Didžiojo penketo klausimyną vaikams (BFQ-C, *Big Five Questionnaire for Children*), sukurtą 2003 m. C. Barbaranelli ir bendraautorių, ir Hierarchinį vaiko asmenybės aprašą (HiPIC, *Hierarchical Personality Inventory for Children*), sukurtą 1999 m. I. Mervielde ir F. De Fruyt.

Pastarasis vaikų asmenybės aprašas pasirinktas versti į lietuvių kalbą dėl kelių svarių priežasčių. Pirmiausia, hierarchinis vaiko asmenybės aprašas HiPIC yra sukurtas remiantis leksine hipoteze, kai aprašo teiginiai formuluojami taip, kad atspindėtų ne mokslininkų vartojamą asmenybės aprašymo kalbą, bet leksiką, kurią vartoja tėvai, kal-

bėdami apie savo vaikus (Mervielde and De Fruyt, 1999). Esamas vaikų asmenybės aprašas buvo kuriamas ilgai: pirmiausia 7 skirtingų šalių tyrėjų komandos atliko interviu, kurių metu surinko nuo 3 iki 12 metų vaikų tėvų pasakojimus apie vaiko asmenybę, vėliau buvo atlikta išsami duomenų analizė ir sukurti pirmieji klausimynai, padedantys įvertinti skirtingo amžiaus vaikų asmenybės bruožus. HiPIC, priešingai nei NEO PI-R, yra sukonstruotas „iš apačios į viršų“ (angl. *bottom-up*) principu (De Fruyt et al., 2000). Buvo siekiama, kad teiginiai apimtų tas asmenybės dimensijas ir žemesniojo lygmens bruožus, kurie išryškėjo tėvams apibūdinant savo vaikų asmenybes. Galiausiai teiginiai buvo suformuluoti taip, kad perteiktų vaiko elgesio būdą, vengiant vartoti būdvardžius ar neiginius (Mervielde and De Fruyt, 1999; Mervielde and De Fruyt, 2002). Tai ypač svarbu lietuviškajam vertimui. Šiuo klausimynu yra išskiriami geranoriškumo, sąmoningumo, ekstraversijos, vaizduotės ir emocinio stabilumo aukštesniojo lygmens bruožai. 1-oje lentelėje pateikiama HiPIC matuojama penkių dimensijų ir jas sudarančių žemesniojo lygmens bruožų hierarchinė struktūra ir klausimyno teiginių pavyzdžiai.

Kita priežastis, lėmusi HiPIC klausimyno pasirinkimą yra tai, kad šis klausimynas plačiai naudojamas įvairiose tyrimų srityse, pavyzdžiui, vaikų asmenybės Penkių faktorių modelio atitikimui (Quartier and Rossier, 2008) ar vaikų asmenybės bruožų stabilumui (De Bolle et al., 2009; De Fruyt et al., 2006; Prinzie and Dekovic, 2008) tirti. Naudodami HiPIC klausimyną tyrėjai aiškinasi vaiko asmenybės raidą, keldami skirtingus klausimus: naudojant HiPIC vaiko asmenybės aprašą atlikta tyrimų, leidžiančių matyti vaiko asmenybės bruožų

1 lentelė. *HiPIC* vaikų asmenybės aukštesniojo lygmens ir žemesniojo lygmens bruožai ir teiginių pavyzdžiai (parengta pagal Mervielde and De Fruyt, 2002; De Fruyt et al., 2000)

Asmenybės dimensijos ir žemesniojo lygmens bruožai	Subskalės teiginio pavyzdys
Geranoriškumas (B)	
B1 – altruistiškumas	gina silpnesnius
B2 – nuolankumas	paklūsta be prieštaravimo
B3 – dominavimas	elgiasi valdingai
B4 – egocentiškumas	sunkiai dalijasi su kitais
B5 – irzlumas	greitai įsižeidžia
Sąmoningumas (C)	
C1 – pasiekimų motyvacija	nori visose srityse būti geriausias (-ia)
C2 – susikaupimas	dirbdamas (-a) ilgai išlaiko dėmesį
C3 – tvarkingumas	palieka išmėtytus daiktus (RT)
C4 – atkaklumas	ištvermingai siekia užsibrėžto tikslo
Ekstravertiškumas (E)	
E1 – energingumas	turi energijos perteklių
E2 – ekspresyvumas	vengia dalytis jausmais ar mintimis (RT)
E3 – optimistiškumas	mato šviesiąją reikalo pusę
E4 – drovumas	stengiasi užmegzti ryšį su naujais bendraklasiais (RT)
Vaizduotė (I)	
I1 – kūrybiškumas	jaučia malonumą kurdamas (-a)
I2 – smalsumas	domisi viskuo, kas nauja
I3 – intelektas	greitai perpranta dalyko esmę
Emocinis stabilumas (S)	
S1 – nerimastingumas	greitai ima dėl visko jaudintis
S2 – pasitikėjimas savimi	lengvai priima sprendimus

Paaiškinimas. RT – reversinis teiginys.

dinamiką, kaip kinta paskiri bruožai ar jų profilis skirtingais raidos etapais (De Bolle et al., 2009, 2012; De Fruyt et al., 2006). F. De Fruyt su bendraautorais (2006), pasitelkęs *HiPIC* vaikų asmenybės aprašą, sėkmingai atliko vieną iš pirmųjų sudėtingos tyrimo schemos tyrimų, kuris analizuoja penkis vaikų asmenybės dinamikos tipus. Svarbu paminėti, kad *HiPIC* aprašas yra naudojamas ir reprezentatyviose populiacijose (De Bolle et al., 2009), ir klinikinėse imtyse (De Bolle et al., 2012). Taigi *HiPIC* vaikų asmenybės aprašas tinka ne tik populiacinėje, bet ir klinikinėje imtyje.

HiPIC hierarchinis vaiko asmenybės aprašas naudojamas įvairiose šalyse. Fla-

mandiškoji klausimyno versija (Mervielde and De Fruyt, 1999) jau išversta į keletą užsienio kalbų: anglų (Mervielde and De Fruyt, 2002), italų (Di Blas et al., 2005), vokiečių (Bleidorn and Ostendorf, 2009), prancūzų (Rossier et al., 2007) ir kitas. Dėl šių aprašo versijų naudojimo būtina susisiekti su leidykla ir su vienu iš *HiPIC* aprašo autorių F. De Fruyt.

Šio tyrimo *tikslas* yra įvertinti kai kuriuos lietuviškosios *HiPIC* hierarchinio vaiko asmenybės aprašo versijos psichometrinius rodiklius (skalų vidinį suderintumą ir konstrukto validumą) ir galimybę naudoti aprašą atliekant mokslinius tyrimus.

Metodika

Dalyviai

Tyrimė dalyvavo 7–11 metų Vilniaus, Šakių ir Ukmergės miestų 739 vaikų tėvai. Iš viso klausimynus užpildė 1 081 tėvai: 719 motinų ir 362 tėčiai. Buvo gauti duomenys apie 397 berniukų ir 342 mergaičių asmenybės charakteristikas. Tiriamieji buvo pasirinkti patogiosios atrankos būdu. Tyrimą sudarė trys etapai (smulkus jų aprašas yra toliau). Duomenys apie kiekvieno tyrimo etapo dalyvius pateikiami 2-oje lentelėje.

Įvertinimo priemonės. Hierarchinis vaiko asmenybės aprašas (HiPIC, Mervielde and De Fruyt, 1999)

Klausimynas skirtas įvertinti 6–12 metų vaikų asmenybės bruožus. Jį sudaro 144 teiginiai, kurių kiekvienas yra vertinamas pagal 5 balų skalę, kur 1 reiškia „beveik nebūdinga“; 2 – „retai būdinga“; 3 – „daugiau ar mažiau būdinga“; 4 – „būdinga“; 5 – „labai būdinga“. Visi teiginiai suskirstyti į 18 žemesniojo lygmens bruožų subskalių po 8 teiginius. Šio aprašo hierarchinę struktūrą

2 lentelė. Duomenys apie tyrimo dalyvius atskirais tyrimo etapais

	I tyrimo etapas	II tyrimo etapas	III tyrimo etapas
Tėvų, kurie pildė klausimynus, skaičius	305 (100 %)	108 (100 %)	668 (100 %)
Motinos	199 (62,25 %)	78 (72,23 %)	442 (66,2 %)
Tėvai	106 (34,75 %)	30 (27,77 %)	226 (33,8 %)
Vaikų, apie kuriuos gauti duomenys, skaičius	207 (100 %)	78 (100 %)	454 (100 %)
Vaikų, kuriuos apibūdino abu tėvai, skaičius	98 (47,34 %)	30 (38,46 %)	214 (52,86 %)
Vaikų, kuriuos apibūdino vienas tėvų, skaičius	109 (52,66 %)	48 (61,54 %)	240 (47,14 %)
Berniukai	105 (50,7 %)	40 (51,30 %)	252 (55,50 %)
Mergaitės	102 (49,30 %)	38 (48,70 %)	202 (44,50 %)
7 metų	22 (10,6 %)	14 (17,9 %)	87 (19,29 %)
8 metų	61 (29,5 %)	40 (51,30 %)	143 (31,50 %)
9 metų	47 (22,7 %)	24 (30,80 %)	140 (30,80 %)
10 metų	46 (22,2 %)	–	84 (18,50 %)
11 metų	31 (15,00 %)	–	–
Miesto mokykla	207 (100 %)	78 (100 %)	303 (66,7 %)
Rajono mokykla	–	–	151 (33,3 %)

Tyrimo metu buvo renkami ir demografiškai duomenys apie dalyvius (išsilavinimas, socialinė padėtis, amžius ir kt.), tačiau ši informacija nebuvo svarbi analizuojant gautus duomenis apie vaiko asmenybę. Tyrimė dalyvė tėvai buvo skirtingo amžiaus, išsilavinimo ir socialinės padėties.

sudaro 5 aukštesniojo lygmens bruožų skalės – asmenybės dimensijos. Sąmoningumo (angl. *Conscientiousness*) skalę (C) sudaro keturios žemesniojo lygmens subskalės: pasiekimų motyvacija (C1), susikaupimas (C2), atkaklumas (C3), tvarkingumas (C4). Geranoriškumo (angl. *Benevolence*) skalę

(B) sudaro penkios subskalės: egocentriškumas (B1), irzlumas (B2), nuolaidumas (B3), dominavimas (B4), altruistiškumas (B5). Ekstravertiškumo (angl. *Extraversion*) skalę (E) sudaro keturios subskalės: drovumas (E1), optimistiškumas (E2), ekspresyvumas (E3) ir energingumas (E4). Emocinio stabilumo (angl. *Emotional Stability*) skalę (S) sudaro dvi subskalės – nerimastingumas (S1) ir pasitikėjimas savimi (S2). Vaizduotės (angl. *Imagination*) skalė (I) sudaryta iš trijų subskalių: kūrybiškumo (I1), smalsumo (I2) ir intelekto (I3). Kiekvieno žemesniojo lygmens bruožo subskalės minimali balų suma yra 8 balai, maksimali – 40 balų. Viso klausimyno teiginiai yra išdėstyti taikant 18 teiginių žingsnį. Tai reiškia, kad vienam žingsniui priklauso 18 teiginių, kurių kiekvienas yra iš skirtingos aprašo subskalės, išdėstytų tam tikra tvarka. Kitas 18 teiginių žingsnis sudaromas pagal tą patį subskalių eiliškumą, kaip ir pirmame žingsnyje. Pavyzdžiui, pirmasis aprašo teiginys priklauso Ekstravertiškumo skalės drovumo subskalei, tada antrasis šios subskalės teiginys bus 19 pozicijoje, trečiasis – 37 ir t. t. Taip išdėstomi ir kitų subskalių teiginiai, nekeičiant skirtingų subskalių eiliškumo tvarkos klausimyne.

Tyrimo eiga

Leidimą versti klausimyną ir naudoti moksliniams tikslams suteikė leidykla Hogrefe Uitgevers BV ir vienas klausimyno autorių F. De Fruyt. Pirmiausia, visi 144 H/PIC teiginiai profesionalios vertėjos, turinčios psichologinių tekstų vertimo patirties, buvo išversti iš anglų į lietuvių kalbą. Kitas profesionalus vertėjas lietuviškus teiginius išvertė atgal į anglų kalbą. Atgalinis aprašo teiginių vertimas buvo nusiųstas klausi-

myno autoriui F. De Fruyt. Jis, peržiūrėjęs išverstus teiginius, pateikė pastabų dėl dvidešimties netinkamai ar nepakankamai tiksliai išverstų teiginių (6, 7, 11, 15, 18, 20, 29, 33, 42, 44, 51, 81, 88, 125, 126, 127, 128, 138, 140 ir 141), paaiškino teiginių reikšmes ir pateikė kai kurių iš jų alternatyvią versiją anglų kalba. Šių teiginių vertimas buvo tikslinamas ir dar kartą siunčiamas autoriui peržiūrėti. Netinkamai ar nepakankamai tiksliai išverstų teiginių vertimas buvo derinamas tol, kol autorius pritarė visų teiginių vertimo variantams.

Tik su autoriumi iki galo suderinus pirminį aprašo vertimą, buvo atliktas I tyrimo etapas. Baigus šį etapą buvo atidžiai peržiūrėti visi teiginiai, kurių koreliacijos koeficientas su likusia subskalės teiginių sumine reikšme (*Corrected Item-Total Correlation*) buvo labai mažas. Daugiausia neaiškumą kėlė egocentriškumo subskalė, nes visi šios subskalės teiginiai turėjo mažesnę negu 0,4 koreliacijos koeficientą su likusia jos teiginių sumine reikšme. Tam, ruošiant klausimyno teiginius II tyrimo etapui, visi egocentriškumo subskalės teiginiai buvo pakoreguoti ar performuluoti. Likusių aprašo subskalių teiginių vertimas buvo koreguojamas tada, kai atskiro teiginio koreliacijos koeficientas su likusia toje subskalėje esančių teiginių suma buvo mažesnis nei 0,4. Taigi buvo pakoreguoti ir į II tyrimo etapo klausimyno versiją įtraukti 18 teiginių, priklausančių geranoriškumo skalei (subskalių viduje: egocentriškumo – 8, dominavimo – 4, nuolaidumo – 3, irzlumo – 2 teiginiai ir altruistiškumo subskaleje – 1 teiginys), 12 sąmoningumo skalės teiginių (subskalių viduje: atkaklumo – 5, susikaupimo – 4, pasiekimų motyvacijos – 2 teiginiai ir

tvarkingumo – 1 teiginys), 12 ekstraver-
tiškumo skalės teiginių (subkalių viduje:
ekspresyvumo – 5, drovumo – 3 teiginiai,
energingumo ir optimistiškumo – po 2 teigi-
nius), 5 emocinio stabilumo skalės teiginiai,
kurie visi priklausė pasitikėjimo savimi
subskalei, ir 3 vaizduotės skalės teiginiai
(smalsumo subskalėje pakeisti 2 teiginiai,
o intelekto – 1 teiginys). Visi pakoreguoti
ar reformuluoti teiginiai buvo pateikti
lietuvių kalbos specialistei dėl taisyklingo
teiginių formulavimo, išversti atgal į anglų
kalbą ir suderinti su autoriumi F. De Fruyt.

II tyrimo etapu buvo siekiama patikrinti,
kuris teiginio variantas – taikytas I tyrimo
etape ar pakoreguotas / naujai reformu-
luotas teiginys (papildomai įtrauktas į II
tyrimo etapui skirtą klausimyno versiją)
yra tinkamesnis subskalei. Po konsultacijų
su HiPIC klausimyno autoriumi F. De Fruyt
buvo paruošta klausimyno versija II tyrimo
etapui, kurią sudarė a) 144 teiginiai, kurie
buvo pateikti I tyrimo etape (19 teiginių
buvo minimaliai pakoreguoti pagal lietu-
vių kalbos kultūros taisykles), ir b) 50 prie
pirmųjų 144 pridėtų (numeruojama nuo 145
teiginio), suderintų su autoriumi, koreguotų
arba naujai reformuluotų teiginių, kurie
klausimyne buvo išdėstomi taip, kad vienas
po kito esantys teiginiai matuotų skirtingą
žemesniojo lygmens bruožą (t. y. priklaus-
sytų skirtingoms subskalėms) ir kuo labiau
atitiktų atskirų subkalių teiginių eiliškumą,
kurio laikomasi visame apraše.

Taigi II tyrimo etape tiriamiesiems buvo
pateiktas 194 teiginys turintis klausimynas. II
tyrimo etapo duomenų analizė buvo vykdoma
tikrinant įvairias kiekvienos iš 18 žemesniojo
lygmens bruožų subskalės 8 teiginių kombi-
nacijas, taip bandant atrasti patikimą teiginių
lietuvių kalba kombinaciją, atspindinčią tam

tikrą žemesniojo lygmens bruožą. Atliekant
pirminių ir koreguotų / naujai reformuluotų
teiginių tinkamumo analizę, buvo atsižvel-
giama į kiekvienos subskalės atskiro teigi-
nio koreliacijos koeficientą su likusia toje
subskalėje esančių teiginių suma (*Corrected
Item-Total Correlation*). Taigi atrenkami tie
teiginiai, kurių koeficientas buvo didžiausias
ir labiausiai atitiko žemesniojo lygmens bruo-
žo subskalės prasmę.

Atlikus II tyrimo etapo duomenų analizę
buvo sukonstruotas galutinis klausimyno
variantas III tyrimo etapui. Analizuojant as-
menybės bruožus kiekybiniais klausimynais,
sukonstruotais remiantis leksine hipoteze,
svarbesniu aspektu tampa kokybiškas, tikslus,
reikalaujantis atidumo perteikiant kiekvieno
teiginio prasmės subtilybes, teiginių formu-
lavimas, todėl III tyrimo etapas buvo skirtas
galutinei klausimyno versijai lietuvių kalba
tikslinti ir konstruoti, taip pat šiai versijai pa-
tikrinti įvairesnėje ir platesnėje populiacijoje.
Klausimyno autorius buvo supažindintas su
visų tyrimo etapų duomenimis.

Visų trijų etapų metu HiPIC klausimy-
nai su instrukcija vokuose buvo išdalyti
vaikams mokyklose. Vaikų buvo prašyta
parsinešti klausimynus namo ir paduoti
tėvams. Tėvai tyrime galėjo dalyvauti
savanoriškai. Jų buvo prašoma užpildytus
klausimynus gražinti užklijuotuose vokuose
atgal į mokyklą. Atsakydami į klausimus tė-
vai vidutiniškai sugaišo apie 30–35 minutes.
Visi tyrimo etapai buvo vykdomi 2012 m.
balandį–gegužę.

Statistinė duomenų analizė

Statistinė duomenų analizė atlikta „SPSS
for Windows“ (statistinio paketo sociali-
niams mokslams) programos 17-ąja versija.
Skalių vidiniam teiginių suderintumui

patikrinti buvo apskaičiuotas Cronbacho alpha koeficientas. Aprašo konstrukto validumui įvertinti buvo taikyta pagrindinių komponenčių tiriamoji faktorių analizė naudojant *varimax* sukinį. Duomenų tinkamumas faktorių analizei tikrintas Kaiserio, Meyerio ir Olkino (KMO) matu ir Bartletto sferiškumo kriterijumi (Čekanavičius ir Murauskas, 2002). Kongruentiškumui tarp faktorių įvertinti buvo skaičiuojamas Tuckerio kongruencijos koeficientas.

Tyrimo rezultatai

Skalių vidinis suderintumas

Siekiant išsiaiškinti HiPIC klausimyno lietuviškosios versijos patikimumą, buvo skaičiuojamas kiekvieno aukštesniojo lygmens bruožų skalių ir žemesniojo lygmens bruožų subskalių Cronbacho alpha koeficientas. Laikoma, kad skalė tinkama tyrimams, kai Cronbacho alpha koeficientas siekia 0,6 (Pakalniškienė, 2012).

Atlikus I tyrimo etapo duomenų HiPIC visų subskalių Cronbacho alpha koeficiento skaičiavimus gauta, kad daugelio subskalių patikimumas yra pakankamas, t. y. daugiau negu 0,6 (3-ia lentelė). Tačiau trijų subskalių: egocentriškumo (B1) – 0,413, atkaklumo (C3) – 0,589 ir pasitikėjimo savimi (S2) – 0,576 patikimumas buvo mažas ar labai mažas. Aukštesniojo lygio bruožų skalių patikimumo koeficientas Cronbacho alpha svyravo nuo 0,774 (E – emocinis stabilumas) iki 0,908 (I – vaizduotė).

Kaip minėta, po II tyrimo etapo duomenų analizė buvo vykdoma tikrinant įvairias kiekvienos iš 18 žemesniojo lygmens bruožų subskalės 8 teiginių kombinacijas ir atrenkami tie teiginiai, kurių koreliacijos koeficientas su likusia toje subskalėje

esančių teiginių suma buvo didžiausias ir labiausiai atitiko žemesniojo lygmens bruožo subskalės prasmę. Atlikta subskalių ir skalių patikimumo su atrinktais teiginiais analizė atskleidė, kad visos HiPIC klausimyną sudarančių subskalių Cronbacho alpha reikšmės viršija 0,6 (3-ia lentelė). Cronbacho alpha patikimumo koeficientas svyravo nuo 0,691 (S2 – pasitikėjimas savimi) iki 0,895 (B2 – irzlumas). Svarbu pažymėti, kad buvo performuluoti visi egocentriškumo (B1) subskalės teiginiai, o Cronbacho alpha pakito nuo 0,413 iki 0,705. Aukštesniojo lygio bruožų skalių patikimumo koeficientas Cronbacho alpha svyravo nuo 0,837 (E – emocinis stabilumas) iki 0,933 (C – sąmoningumas).

Atsižvelgus į II tyrimo etapo duomenų analizės rezultatus, III tyrimo etapui buvo sudarytas galutinis 144 teiginių HiPIC lietuvių kalba klausimyno variantas. Trečiojo tyrimo etapo aprašo vidinio suderintumo analizės rezultatai pateikti 3-ioje lentelėje. Galime teigti, kad 5 aukštesniojo lygmens bruožų skalės yra patikimos, jų Cronbacho alpha koeficientas svyruoja nuo 0,806 (E – emocinis stabilumas) iki 0,909 (I – vaizduotė). Rezultatų analizė parodė, kad beveik visos žemesniojo lygmens bruožų subskalės taip pat yra patikimos – Cronbacho alpha koeficientas svyruoja nuo 0,656 (E3 – ekspresyvumas) iki 0,873 (B2 – irzlumas). Tik geranoriškumo žemesniojo lygmens bruožo egocentriškumo subskalė gali būti vertinama kaip mažiau patikima – Cronbacho alpha koeficientas lygus 0,574.

Siekiant patikrinti skalių ir subskalių patikimumo stabilumą, visi III etapo imties duomenys ($n = 668$), pritaikius SPSS atsitiktinės atrankos funkciją, buvo padalyti į dvi grupes: A grupę ($n = 335$)

3 lentelė. *HIPIC klausimyno aukštesniojo lygmens bruožų skalių ir žemesniojo lygmens bruožų subskalių patikimumo rodikliai atskirais tyrimo etapais*

Asmenybės dimensijos / žemesniojo lygmens bruožai	Cronbacho alpha koeficientas		
	I tyrimo etapas n = 305	II tyrimo etapas n = 108	III tyrimo etapas n = 668
Geranoriškumas (B)	0,875	0,924	0,894
B1 – egocentriškumas	0,413	0,705	0,574
B2 – irzlumas	0,846	0,895	0,873
B3 – nuolankumas	0,705	0,836	0,723
B4 – dominavimas	0,706	0,813	0,763
B5 – altruistiškumas	0,802	0,836	0,840
Sąmoningumas (C)	0,885	0,933	0,890
C1 – pasiekimų motyvacija	0,756	0,814	0,798
C2 – susikaupimas	0,781	0,818	0,746
C3 – atkaklumas	0,589	0,787	0,679
C4 – tvarkingumas	0,797	0,865	0,759
Ekstravertiškumas (E)	0,850	0,876	0,872
E1 – drovumas	0,701	0,726	0,732
E2 – optimistiškumas	0,740	0,833	0,842
E3 – ekspresyvumas	0,686	0,708	0,656
E4 – energingumas	0,710	0,781	0,730
Vaizduotė (I)	0,908	0,888	0,909
I1 – kūrybiškumas	0,801	0,757	0,751
I2 – smalsumas	0,810	0,811	0,862
I3 – intelektas	0,834	0,811	0,787
Emocinis stabilumas (S)	0,774	0,837	0,806
S1 – nerimastingumas	0,755	0,845	0,820
S2 – pasitikėjimas savimi	0,576	0,691	0,658

ir B grupę (n = 333). Kiekvienoje grupėje atskirai buvo skaičiuojamas Cronbacho alpha koeficientas visoms aprašo skalėms ir subskalėms. Taip pat buvo skaičiuojama A ir B grupių Cronbacho alpha koeficientų mediana kiekvienai skalei ir subskalei atskirai. Cronbacho alphas analizės rezultatai atskirose grupėse ir koeficientų medianos pateikiamos 4-oje lentelėje.

Klausimyno vidinio suderintumo analizė atskirose grupėse parodė, kad A ir B grupėse aukštesniojo lygmens bruožų skalės yra patikimos. A grupėje Cronbacho alpha koeficientas svyruoja nuo 0,812 (E – emo-

cinis stabilumas) iki 0,908 (I – vaizduotė), B grupėje nuo 0,799 (E – emocinis stabilumas) iki 0,909 (I – vaizduotė). Beveik visos atskirų grupių žemesniojo lygmens bruožų subskalės taip pat yra patikimos – Cronbacho alpha nuo 0,639 (S2 – pasitikėjimas savimi) iki 0,873 (B2 – irzlumas) A grupėje ir nuo 0,650 (E3 – ekspresyvumas) iki 0,873 (B2 – irzlumas) B grupėje. Tačiau ir analizuojant visos imties duomenis, ir A bei B grupės geranoriškumo skalės, egocentriškumo subskalė gali būti vertinama kaip mažiau patikima – Cronbacho alpha koeficientas atitinkamai 0,556 ir 0,591.

4 lentelė. *HIPIC klausimyno aukštesniojo lygmens bruožų skalių ir žemesniojo lygmens bruožų subskalių patikimumo rodikliai A ir B grupėse*

Asmenybės dimensijos / žemesniojo lygmens bruožai	Cronbacho alpha koeficientas		
	A grupė n = 335	B grupė n = 333	Alpha koeficientų mediana
Geranoriškumas (B)	0,890	0,898	0,894
B1 – egocentiškumas	0,556	0,591	0,574
B2 – irzlumas	0,873	0,873	0,873
B3 – nuolankumas	0,729	0,717	0,723
B4 – dominavimas	0,747	0,778	0,763
B5 – altruistiškumas	0,831	0,849	0,840
Sąmoningumas (C)	0,895	0,886	0,891
C1 – pasiekimų motyvacija	0,789	0,807	0,798
C2 – susikaupimas	0,756	0,737	0,747
C3 – atkaklumas	0,692	0,665	0,679
C4 – tvarkingumas	0,794	0,713	0,754
Ekstravertiškumas (E)	0,870	0,875	0,873
E1 – drovumas	0,742	0,720	0,731
E2 – optimistiškumas	0,855	0,827	0,841
E3 – ekspresyvumas	0,662	0,650	0,656
E4 – energingumas	0,730	0,730	0,730
Vaizduotė (I)	0,908	0,909	0,909
I1 – kūrybiškumas	0,755	0,748	0,752
I2 – smalsumas	0,867	0,857	0,862
I3 – intelektas	0,797	0,777	0,787
Emocinis stabilumas (S)	0,812	0,799	0,806
S1 – nerimastingumas	0,823	0,817	0,820
S2 – pasitikėjimas savimi	0,639	0,675	0,657

Visų penkių aukštesniojo lygio skalių koeficientų medianos, remiantis EFPA psichologinių testų aprašymo ir vertinimo peržiūros modelio¹ nurodytomis ribomis,

¹ EFPA testų peržiūros kriterijai daugiausia buvo parengti remiantis Britų psichologų draugijos (BPS) testų peržiūros kriterijų forma ir turiniu, taip pat kriterijais, kuriuos parengė Olandų psichologų asociacijos (NIP) Testų reikalų komitetas (COTAN). Dave'as Bartramas ir Patricia Lindley pirmieji parengė BPS kriterijus ir procedūras Jungtinės Karalystės Įdarbinimo tarybai ir vėliau BPS išplėtė jų naudojimą. Arne Evers parengė Olandų testų klasifikavimo pagal kokybę sistemą. EFPA dėkinga BPS ir NIP už leidimą šių kriterijų pagrindu kurti europinį modelį. EFPA taip pat dėkinga Dave'ui Bartramui, Arnei Ever ir Patricijai Lindley už jų indėlį

yra geros bei labai geros ir svyruoja nuo 0,806 (E – emocinis stabilumas) iki 0,909 (I – vaizduotė). Koeficientų mediana yra nepakankama tik egocentiškumo (0,574), atkaklumo (0,679), ekspresyvumo (0,656) ir pasitikėjimo savimi (0,657) žemesniojo lygmens bruožų subskalių. Visų likusių subskalių koeficientų medianos yra pakankamos bei geros ir svyruoja nuo 0,723 (B3 – nuolankumas) iki 0,873 (B2 – irzlumas).

kuriant šį modelį. Visos intelektinės originalių BPS ir NIP kriterijų nuosavybės teisės yra pripažįstamos ir lieka šioms institucijoms.

Klausimyno konstrukto validumas

Remdamiesi klausimyno autoriaus F. De Fruyt rekomendacija, siekdami nustatyti, ar lietuviškosios HiPIC klausimyno versijos vidinė struktūra atitinka teorinį modelį, kuriuo remiantis buvo sukurtas originalus šio aprašo variantas, turime faktorizuoti žemesniojo lygmens bruožų subskales. Siekiant patikrinti HiPIC struktūrinį konstrukto

validumą buvo atlikta subskalių faktorinė analizė, taikant pagrindinių komponentų ašių sukimą *varimax* metodu. Duomenų tinkamumas faktorių analizei pagrįstas Bartletto sferiškumo kriterijumi ($\chi^2 = 7\,632,52$, $df = 153$, $p < 0,001$) ir Kaiserio, Meyrio ir Olkino (KMO) matu, kuris lygus 0,887.

Faktorių analizei buvo naudojami tik III tyrimo etapo duomenys ($n = 668$). Atlie-

5 lentelė. *Lietuviškosios HiPIC vaikų asmenybės aprašo versijos faktorių analizės tikrinės reikšmės ir paaiškinama duomenų sklaida*

Komponentas	Tikrinė reikšmė	Paaiškinamos dispersijos proc.	Paaiškinamos dispersijos suminis proc.
1. Sąmoningumas + vaizduotė (C + I)*	6,389	35,497	35,497
2. Negeranoriškumas (UB)	3,759	20,884	56,381
3. Ekstravertiškumas (E)	1,793	9,961	66,342
4. Emocinis nestabilumas (IS)	1,006	5,591	71,933

*Trumpiniai sudaromi remiantis bruožų terminų anglų kalba pirmosiomis raidėmis.

6 lentelė. *Lietuviškosios HiPIC vaikų asmenybės aprašo versijos faktorių analizės svoriai*

Žemesniojo lygmens bruožas	Asmenybės dimensijos			
	C + I	UB	E	IS
C1 – pasiekimų motyvacija	0,808	0,113	0,274	0,089
C2 – susikaupimas	0,737	-0,457	-0,026	-0,136
C3 – atkaklumas	0,531	-0,576	-0,102	-0,281
C4 – tvarkingumas	0,591	-0,512	0,118	-0,001
I1 – kūrybiškumas	0,605	0,053	0,459	-0,143
I2 – smalsumas	0,643	0,029	0,581	-0,098
I3 – intelektas	0,707	-0,092	0,334	-0,255
UB1 – egocentiškumas	-0,015	0,786	-0,079	0,312
UB2 – irzlumas	-0,201	0,716	0,075	0,410
UB3 – nuolankumas	0,486	-0,695	0,193	0,001
UB4 – dominavimas	0,216	0,799	0,175	-0,170
UB5 – altruistiškumas	0,220	-0,244	0,780	0,227
E1 – drovumas	-0,081	0,089	-0,331	0,792
E2 – optimistiškumas	0,500	-0,051	0,692	-0,106
E3 – ekspresyvumas	0,122	0,147	0,717	-0,238
E4 – energingumas	0,089	0,484	0,611	-0,299
IS1 – nerimastingumas	0,028	0,421	0,219	0,769
IS2 – pasitikėjimas savimi	0,468	0,067	0,306	-0,630

Paaiškinimai: C + I – sąmoningumo (C) ir vaizduotės (I) dimensijų derinys; UB – negeranoriškumas; E – ekstravertiškumas; IS – emocinis nestabilumas.

kant žemesniojo lygmens bruožų subskalių faktorių analizę, buvo vadovautasi HiPIC autorių pasiūlyta klausimyno struktūra, kurią sudaro penkios asmenybės dimensijos, todėl iš anksto pasirinkome 5 faktorius. Nors modelis paaiškino 75,88 proc. bendrosios dispersijos, buvo gautos tokios komponentų tikrinės reikšmės: 6,389, 3,759, 1,793, 1,006 ir 0,711. Atsižvelgdami į gautus rezultatus, tolesnėje duomenų faktoriinėje analizėje pasirinkome 4 faktorius ir nustatėme, kad vaiko asmenybės struktūrą geriausiai aprašo 4 faktorių (kurių tikrinės reikšmės didesnės nei 1) modelis, paaiškinantis 71,93 proc. bendrosios dispersijos (5-a lentelė).

Iš 6-oje lentelėje pateiktų duomenų matome, kad, atsižvelgus į gautų faktorių svorius ir vertes, išsiskyrė faktorius, jungiantis sąmoningumo ir vaizduotės asmenybės dimensijas į vieną bendrą faktorių (C + I), o priešingą reikšmę įgijo geranoriškumo ir emocinio stabilumo asmenybės dimensijos, kurios čia pavadintos negeranoriškumo (UB) ir emocinio nestabilumo (IS) dimensijomis. Gauti duomenys rodo, kad būtent sąmoningumo ir vaizduotės derinio faktorius turi didžiausią tikrinę reikšmę ir paaiškina 35,497 proc. dispersijos. Į šį faktorių patenka visos vaizduotės ir trys iš keturių sąmoningumo dimensijos žemesniojo lygmens bruožų subskalės, ir jame turi didžiausius svorius, nors atkaklumo subskalės svoris šiame faktoriuje yra pakenkamai didelis, tačiau šiek tiek didesnę svorį atkaklumo subskalė turi negeranoriškumo faktoriuje. Svarbus faktorius modelyje, paaiškinantis 21,88 proc. dispersijos, yra negeranoriškumo faktorius, į kurį patenka keturios iš penkių geranoriškumo dimensijos žemesniojo lygmens bruožų subskalių:

dominavimo, egocentiškumo, irzlumo ir nuolankumo. Geranoriškumo dimensijos altruistiškumo subskalė kartu su ekstravertiškumo dimensijos trimis žemesniojo lygmens bruožų subskalėmis (ekspresyvumu, optimistiškumu ir energingumu) sudaro trečiąjį – ekstravertiškumo faktorių. Į ketvirtąjį, emocinio nestabilumo, faktorių patenka abi emocinio stabilumo dimensijos žemesniojo lygmens bruožų nerimastingumo ir pasitikėjimo savimi subskalės bei ekstravertiškumo dimensijai priskiriama drovumo subskalė.

Tiriamoji žemesniojo lygmens bruožų faktoriinė analizė 4 faktorių modeliui taikant *varimax* sukinį buvo atlikta atsitiktinai padalytose visos imties A ir B grupėse. Duomenų tinkamumas faktorių analizei pagrįstas Bartlerto sferiškumo kriterijumi (A grupėje: $\chi^2 = 3\,927,5$, $df = 153$, $p < 0,001$; B grupėje: $\chi^2 = 3\,772,83$, $df = 153$, $p < 0,001$) ir Kaiserio, Meyerio ir Olkino (KMO) matu, kuris lygus 0,881 A grupėje ir 0,879 B grupėje. A grupėje 4 faktorių modelis paaiškino 72,607 proc. bendrosios dispersijos, o komponentų tikrinės reikšmės 6,625 (C + I), 3,588 (UB), 1,892 (E) ir 0,964 (S). B grupėje 4 faktorių modelis paaiškino 71,694 proc. bendrosios dispersijos, o komponentų tikrinės reikšmės 6,215 (C + I), 3,901 (E), 1,717 (UB) ir 1,072 (IS). Faktorių analizės svoriai kiekvienoje grupėje atskirai pateikiami 7-oje ir 8-oje lentelėse.

Faktorių analizė abiejose grupėse atskleidė, kad ir A, ir B grupėje, kaip ir visoje imtyje, išsiskyrė sąmoningumo ir vaizduotės junginys (C + I), kuris paaiškina atitinkamai 36,804 proc. ir 34,529 proc. dispersijos. Priešingą reikšmę abiejose grupėse įgijo geranoriškumo faktorius, kuris pervadintas į negeranoriškumą (UB) ir paaiškina 19,936 proc. dispersijos A gru-

7 lentelė. Lietuviškosios *HPIC* vaikų asmenybės aprašo versijos faktorių analizės svoriai A grupėje

Žemesniojo lygmens bruožas	Asmenybės dimensijos			
	C + I	UB	E	S
C1 – pasiekimų motyvacija	0,846	0,084	0,183	-0,054
C2 – susikaupimas	0,695	-0,498	0,015	0,152
C3 – atkaklumas	0,475	-0,607	-0,088	0,339
C4 – tvarkingumas	0,578	-0,539	0,181	0,100
I1 – kūrybiškumas	0,567	-0,010	0,506	0,178
I2 – smalsumas	0,612	0,034	0,615	0,120
I3 – intelektas	0,673	-0,148	0,377	0,208
UB1 – egocentiškumas	-0,05	0,774	-0,141	-0,328
UB2 – irzlumas	-0,208	0,675	0,056	-0,474
UB3 – nuolankumas	0,486	-0,684	0,222	0,027
UB4 – dominavimas	0,185	0,824	0,129	0,169
UB5 – altruistiškumas	0,251	-0,195	0,781	-0,175
E1 – drovumas	-0,062	0,026	-0,290	-0,828
E2 – optimistiškumas	0,517	-0,039	0,670	0,122
E3 – ekspresyvumas	0,037	0,130	0,760	0,250
E4 – energingumas	0,110	0,561	0,506	0,363
S1 – nerimastingumas	0,013	0,406	0,171	-0,792
S2 – pasitikėjimas savimi	0,425	0,038	0,330	0,655

Paaiškinimai: C + I – sąmoningumo (C) ir vaizduotės (I) dimensijų derinys; UB – negeranoriškumas; E – ekstravertiškumas; S – emocinis stabilumas.

pėje ir 9,537 proc. dispersijos B grupėje. B grupėje, kaip ir visoje imtyje, emocinis stabilumas įgijo priešingą reikšmę, o A grupėje išliko kaip emocinis stabilumas (S).

Atskirų subskalių faktorių svoriai A ir B grupėse pasiskirstė panašiai, taip pat palyginti su visa imtimi. Negeranoriškumo faktoriui A ir B grupėse priklauso keturios iš penkių geranoriškumo dimensijos žemesniojo lygmens bruožų subskalių: dominavimo, egocentiškumo, irzlumo ir nuolankumo. Ekstravertiškumo faktorių abiejose grupėse sudaro geranoriškumo dimensijos altruistiškumo subskalė kartu su ekstravertiškumo dimensijos trimis žemesniojo lygmens bruožų subskalėmis (ekspresyvumu, optimistiškumu ir energingumu). Emocinio nestabilumo B grupėje ir emocinio stabilumo A grupėje

dimensijos apima nerimastingumo ir pasitikėjimo savimi subskales bei ekstravertiškumo dimensijai priskiriamą drovumo subskalę. Tokia pati minėtų trijų faktorių sudėtis išryškėja ir anksčiau pateiktoje visos imties analizėje.

Ekstravertiškumo bruožo sudėtis B grupėje visiškai atitinka visos imties sudėtį, o A grupėje energingumo žemesniojo lygmens bruožas turi didelį svorį šiame faktoriuje, tačiau šiek tiek didesnę negeranoriškumo faktoriuje. Kiek kitaip nei visos imties sąmoningumo ir vaizduotės junginio faktorius sukrito atskirose grupėse: B grupėje šį faktorių sudaro visi sąmoningumo ir vaizduotės žemesniojo lygmens bruožai, A grupėje sąmoningumo dimensijos atkaklumo bruožas didžiausią svorį turi negeranoriškumo faktoriuje (kaip ir visoje

8 lentelė. *Lietuviškosios HIPIK vaikų asmenybės aprašo versijos faktorių analizės svoriai B grupėje*

Žemesniojo lygmens bruožas	Asmenybės dimensijos			
	C + I	UB	E	IS
C1 – pasiekimų motyvacija	0,734	0,183	0,419	0,124
C2 – susikaupimas	0,800	-0,345	0,004	-0,155
C3 – atkaklumas	0,623	-0,489	-0,063	-0,244
C4 – tvarkingumas	0,638	-0,417	0,072	0,096
I1 – kūrybiškumas	0,567	0,156	0,486	-0,101
I2 – smalsumas	0,626	0,068	0,602	-0,060
I3 – intelektas	0,689	0,016	0,387	-0,310
UB1 – egocentiškumas	-0,044	0,784	-0,002	0,321
UB2 – irzlumas	-0,273	0,708	0,103	0,376
UB3 – nuolankumas	0,537	-0,662	0,170	0,003
UB4 – dominavimas	0,149	0,779	0,282	-0,131
UB5 – altruistiškumas	0,176	-0,304	0,743	0,317
E1 – drovumas	-0,062	0,154	-0,420	0,720
E2 – optimistiškumas	0,432	-0,042	0,749	-0,068
E3 – ekspresyvumas	0,107	0,147	0,723	-0,172
E4 – energingumas	-0,011	0,385	0,727	-0,167
US1 – nerimastingumas	0,004	0,393	0,248	0,776
US2 – pasitikėjimas savimi	0,442	0,133	0,376	-0,594

Paaiškinimai: C + I – sąmoningumo (C) ir vaizduotės (I) dimensijų derinys; UB – negeranoriškumas; E – ekstravertiškumas; IS – emocinis nestabilumas.

imtyje), o vaizduotės dimensijos smalsumo bruožas ekstravertiškumo faktoriuje, tačiau beveik lygiavertis svoris yra ir pagrindiniame faktoriuje.

Atlikus žemesniojo lygmens bruožų faktorių analizę visoje imtyje, A ir B grupėse atskirai buvo skaičiuojamas Tuckerio kongruencijos koeficientas tarp faktorių. 9-oje lentelėje pateikiami Tuckerio kongruencijos koeficientai tarp visos imties ir gautų A grupės faktorių, tarp visos imties ir B grupės

faktorių ir tarp A grupės ir B grupės faktorių. Visos Tuckerio kongruencijos koeficientų reikšmės tarp faktorių yra daugiau negu 0,9, o tai rodo gerą faktorių kongruentiškumą tarp atskirų grupių. Tuckerio koeficientas emocinio nestabilumo faktoriuje tarp visos imties ir A grupės bei A grupės ir B grupės įgavo neigiamą reikšmę, nes A grupėje nerimo ir drovumo subskalės įgijo neigiamą reikšmę, o visoje imtyje ir B grupėje šios subskalės turi teigiamą reikšmę.

9 lentelė. *Tuckerio kongruencijos koeficientai tarp skirtingų imčių faktorių*

	C + I	UB	E	IS
Visa imtis su A grupe	0,997	0,996	0,993	-0,993
Visa imtis su B grupe	0,992	0,988	0,987	0,987
A grupė su B grupe	0,989	0,973	0,975	-0,971

Paaiškinimai: C + I – sąmoningumo (C) ir vaizduotės (I) dimensijų derinys; UB – negeranoriškumas; E – ekstravertiškumas; IS – emocinis nestabilumas.

Rezultatų aptarimas

Šiuo tyrimu buvo siekiama patikrinti lietuviškosios Hierarchinio vaiko asmenybės aprašo HiPIC (Mervielde and De Fruyt, 1999) versijos psichometrinius rodiklius – skalių vidinį suderintumą ir klausimyno konstrukto validumą.

Šio tyrimo rezultatai atskleidžia pakankamą lietuviškosios Hierarchinio vaiko asmenybės aprašo HiPIC (Mervielde and De Fruyt, 1999) versijos patikimumą. Pirmojo tyrimo etapo metu surinktų duomenų analizė atskleidė, kad daugumos žemesniojo lygmens subskalių patikimumas didelis, tačiau būtina peržiūrėti egocentriškumo, pasitikėjimo savimi ir atkaklumo subskalių teiginius. II tyrimo etape gautų duomenų, naudojant koreguotą klausimyno teiginių vertimo versiją, analizė parodė, kad HiPIC aprašo teiginių korekcijos padėjo pasiekti gerų žemesniojo lygmens bruožų subskalių vidinio suderintumo patikimumo rodiklių – visos 18 žemesniojo lygmens subskalių gali būti laikomos patikimomis. Trečiojo tyrimo etapo, kuriame buvo naudojama galutinė 144 teiginių klausimyno versija, patvirtinta II tyrimo etape, rezultatų analizė atskleidė, kad visų aukštesniojo lygmens bruožų skalių patikimumas yra geras ir labai geras. Taip pat 17-a iš 18-os žemesniojo lygmens bruožų subskalės pasiekia reikiamus patikimumo rodiklius ir jas galima vertinti kaip patikimas. Mažiau patikima yra tik egocentriškumo subskalė. Panašūs patikimumo rodikliai gauti ir atsitiktinai padalijus į dvi grupes visos imties III tyrimo etapo duomenis. Be to, visų penkių aukštesniojo lygio bruožų skalių patikimumo koeficientų mediana yra gera ir labai gera, o daugelio žemesniojo lygmens bruožų subskalių patikimumo koeficientų mediana

yra pakankama ir gera. Lyginant su kitomis HiPIC aprašo versijomis, vaizduotės, ekstravertiškumo, geranoriškumo ir sąmoningumo bruožų vidinio suderintumo rodikliai yra labai panašūs, o emocinio stabilumo bruožas ne toks ryškus kaip prancūziškojoje HiPIC versijoje (Rossier et al., 2007). Mažiausias, tačiau pakankamas, vidinio suderintumo rodiklis prancūziškojoje HiPIC versijoje yra taip pat egocentriškumo subskalės. Apskritai panašūs aukštesniojo ir žemesniojo lygmens subskalių vidinio suderintumo rodikliai gaunami tyrimuose, kur naudojama originali flamandiškoji HiPIC versija (De Bolle et al., 2012; Van Leeuwen, 2004).

Klausimyno konstrukto validumo analizė atskleidė, kad lietuviškoji HiPIC aprašo versija pakankamai gerai atskleidžia vaikų asmenybės keturių, o ne penkių faktorių struktūrą. Rezultatai parodė, kad vaiko asmenybės struktūrą sudaro keturi faktoriai: sąmoningumo ir vaizduotės dimensijų junginys, negeranoriškumas, ekstravertiškumas ir emocinis nestabilumas. Nuodugnesnė analizė atskleidė, kad visos vaizduotės dimensijos žemesniojo lygmens subskalės sukrito į vieną faktorių su sąmoningumo dimensijos subskalėmis. Toks aukštesniojo lygmens bruožų sukritimas į vieną faktorių galėtų būti paaiškinamas tuo, kad vaizduotę sudarančios intelekto ir smalsumo subskalės tėvų suprantamos labiau kaip sąmoningumo aspektai vaikystės laikotarpiu (F. De Fruyt, 2013 m. sausis; *asmeninis pokalbis*). Tyrimuose, kuriuose analizuojama ikimokyklinio amžiaus vaikų asmenybė, dažnai gaunami panašūs rezultatai. Pavyzdžiui, I. Mervielde, V. Buyst ir F. De Fruyt (1995) ikimokyklinio amžiaus vaikų grupėje atskleidė keturis asmenybės

bruožų faktorius: sąmoningumą, kombinuotą su intelektu / atvirumu patyrimui, ekstravertiškumą, sutarumą ir emocinį stabilumą. Kitų autorių tyrimuose taip pat patvirtinama keturių faktorių struktūra, kur atvirumas patyrimui siejasi su sąmoningumu arba kartu ir su ekstravertiškumu bruožu (Zupančič et al., 2003; Zupančič and Kavčič, 2004). F. P. Holgado-Tello ir bendraautoriai (2009) 8–15 metų vaikų imtyje pastebėjo, kad kai kurie atvirumo patyrimui kintamieji patenka į sąmoningumo faktorių, todėl neatmetė ir keturių faktorių modelio, kuris yra tinkamas ir adekvatus teorinėms interpretacijoms, galimybės. Teigiama, kad būtent keturių faktorių modelis, į kurį įeina sutarumo, sąmoningumo, ekstravertiškumo ir neurotiškumo bruožai, gali suteikti aiškias ribas apibrėžiant vaiko asmenybę (Markey et al., 2004). Šios tendencijos, nustatytos ir mūsų tyrime, išlieka stabilios ir imtį padalijus pusiau (Tucker kongruencijos koeficientai tarp atskirų grupių (visos imties ir A grupės, visos imties ir B grupės, A ir B grupės) faktorių rodo gerą faktorių kongruentiškumą (daugiau nei 0,9)). Taigi mūsų tiriamųjų imtyje gautas keturių faktorių modelis nurodo vaikystės laikotarpiui būdingą vaiko asmenybės bruožų struktūrą.

Faktorių analizė atskleidė, kad geranoriškumo dimensijos žemesniojo lygmens bruožas altruistiškumas didžiausią svorį turi ekstravertiškumo faktoriuje. Tai rodo, kad tėvai altruistiškumą supranta labiau kaip vaiko ekspresyvumo ir energingumo aspektą. Ekstravertiškumo dimensijos žemesniojo lygmens bruožas drovumas didžiausią svorį turi emocinio nestabilumo faktoriuje. Anot F. De Fruyt (2013 m. sausis; *asmeninis pokalbis*), tikėtina, kad tėvai, apibūdinantys savo vaikų asmenybę,

drovumą vertina labiau kaip socialinio nerimo pasireiškimą bendravimo su kitais žmonėmis situacijose ir todėl dažniau priskiria emocinio nestabilumo bruožui. Panašiai yra ir su atkaklumo žemesniojo lygmens bruožu, kuris didžiausią svorį (su neigiamu ženklu) turi negeranoriškumo, o ne sąmoningumo faktoriuje. Tai gali reikšti, kad tėvai tokio amžiaus vaikų atkaklumą labiau supranta kaip vaiko siekį atitikti tėvų lūkesčius, susijusius su akademinė veikla, mokyklos lankymu ir pan., o ne kaip vaiko sąmoningumo dimensijos dalį. Viena vertus, atsižvelgiant į šiuos rezultatus, tikslinga būtų dar viena šių subskalių teiginių vertimo peržiūra, nes kai kurie drovumo subskalės teiginiai gali labiau atspindėti socialinį nerimą, o altruistiškumo teiginiai – labiau ekstravertiškumo dimensiją. Kita vertus, vertinant mūsų tyrimo rezultatus, svarbu pasakyti ir tai, kad du iš keturių vaikų asmenybės struktūros faktorių – geranoriškumas ir emocinis stabilumas – įgauna neigiamą polių. Galima kelti klausimą, kiek šie rezultatai atspindi kultūrinį aspektą: ar Lietuvoje tėvai, apibūdinami vaiko asmenybę, linkę labiau pabrėžti neigiamus vaiko asmenybės bruožus, kartu mažiau išryškindami teigiamus aspektus? Trečia, šio tyrimo rezultatus galime paaiškinti ir tuo, kaip teigia I. Mervielde ir F. De Fruyt (1999), kad žemesniojo lygmens bruožai vaikui augant gali judėti iš vieno faktoriaus į kitą, pavyzdžiui, jaunesniame amžiuje dominavimo žemesniojo lygmens bruožas gali priklausyti sutarumo dimensijai, bet vidurinėje vaikystėje ir paauglystėje jis gali priklausyti ekstravertiškumo dimensijai. Žemesniojo lygmens bruožai, priklausantys vienai asmenybės dimensijai, skirtingame vaiko amžiuje gali susijungti įvairiais būdais. Pavyzdžiui, kūrybiškumas

ir intelektas jaunesniame amžiuje gali būti laikomas vienu žemesniojo lygmens bruožu, tačiau vaikui augant pamažu atsiskirti į du atskirus žemesniojo lygmens bruožus (Mervielde and De Fruyt, 1999).

Apibendrinant tyrimo rezultatus galima teigti, kad lietuviškoji HiPIC versija pasižymi pakankamomis psichometrinėmis savybėmis: pakankamas asmenybės bruožų dimensijas ir žemesniojo lygmens bruožus matuojančių skalių vidinis suderintumas, o atliktos faktorių analizės patvirtina teoriškai priimtina keturių faktorių modelį. Kita vertus, šio tyrimo rezultatai rodo, kad lietuviškoji HiPIC versija kol kas gali būti naudojama tik mokslinio tyrimo tikslais. Siekiant klausimyną naudoti kaip testą individualaus vertinimo tikslais, tolesnė jo

validacija turėtų būti vykdoma reprezentatyvioje imtyje.

Išvados

1. Nustatyta, kad lietuviškosios Hierarchinio vaiko asmenybės aprašo (HiPIC) versijos aukštesniojo lygmens bruožų skalių ir žemesniojo lygmens bruožų subskalių patikimumas yra pakankamas ar didelis.
2. Lietuviškosios Hierarchinio vaiko asmenybės aprašo (HiPIC) versijos konstrukto validumo analizė atskleidė, kad klausimyno konstrukto validumas yra pakankamas, kai kalbama apie keturių faktorių struktūrą.
3. Lietuviškoji Hierarchinio vaiko asmenybės aprašo (HiPIC) versija gali būti naudojama moksliniams tyrimams.

Padėka. Nuoširdžiai dėkojame Gento universiteto (Belgija) profesoriumi dr. Filipui De Fruyt už konsultacijas ir korekcijas rengiant lietuviškąją Hierarchinio vaiko asmenybės aprašo (HiPIC) versiją. Taip pat dėkojame visiems tėvams, dalyvavusiems šiame tyrime. Tyrimą finansuoja Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. MIP-016/2012).

LITERATŪRA

Asendorpf J. B., Van Aken M. A. G. Validity of Big Five personality judgments in childhood: A 9 year longitudinal study // *European Journal of Personality*. 2003, vol. 17, p. 1–17.

Barbaranelli C., Caprara G. V., Rabasca A., Pastorelli C. A questionnaire for measuring the Big Five in late childhood // *Personality and Individual Differences*. 2003, vol. 34, p. 645–664.

Barthelemy J. J., Lounsbury J. W. The relationship between aggression and the Big Five Personality Factors in predicting academic success // *Journal of Human Behavior in the Social Environment*. 2009, vol. 19, p. 159–170.

Bleidom W., Ostendorf F. A Big Five Inventory for Children and Adolescents: The German Version of the Hierarchical Personality Inventory for Children (HiPIC) // *Diagnostica*. 2009, vol. 55 (3), p. 160–173.

Čekanavičius V., Murauskas G. *Statistika ir jos taikymai*. Vilnius, 2002.

De Bolle M., De Clercq B., Van Leeuwen K., Decuyper M., Rosseel Y., De Fruyt F. Personality and psychopathology in Flemish referred children: Five perspectives of continuity // *Child Psychiatry & Human Development*. 2009, vol. 40, p. 269–285.

De Bolle M., Beyers W., De Clercq B., De Fruyt F. (2012, March 26). General personality and psychopathology in referred and nonreferred children and adolescents: An investigation of continuity, pathoplasty, and complication models // *Journal of Abnormal Psychology*. Advance online publication. doi: 10.1037/a0027742.

De Clercq B., Van Leeuwen K., De Fruyt F., Van Hiel A., Mervielde I. Maladaptive personality traits and psychopathology in childhood and adolescence: The moderating effect of parenting // *Journal of Personality*. 2008, vol. 76 (2), p. 357–383.

De Fruyt F., Bartels M., Van Leeuwen K. G., De Clercq B., Decuyper M., Mervielde I. Five types of

personality continuity and adolescence // *Journal of Personality and Social Psychology*. 2006, vol. 91 (3), p. 538–552.

De Fruyt F., Mervielde I., Hoekstra H. A., Rolland J. P. Assessing adolescents' personality with the NEO PI-R // *Assessment*. 2000, vol. 7 (4), p. 329–345.

Deal J. E., Halverson Jr. Ch. F., Martin R. P., Victor J., Baker S. The Inventory of Children's Individual Differences: Development and validation of a short version // *Journal of Personality Assessment*. 2007, vol. 89 (2), p. 162–166.

Di Blas L., Serafino F., De Fruyt F. La versione italiana del Hierarchical Personality Inventory for Children (HiPIC): Contributo alla validazione e taratura // *Eta' Evolutiva*. 2005, vol. 82, p. 41–53.

Donahue E. M. Do children use the Big Five, too? Content and structural form in personality description // *Journal of Personality*. 1994, vol. 62 (1), p. 45–66.

EFPA psichologinių testų aprašymo ir vertinimo peržiūros modelis (2008). Prieiga per internetą: www.efpa.eu/download/c84f5d364fe1d866f7c41df4702a0d3 [žiūrėta 2013 m. balandžio 2 d.].

Ehrler D. J., Evans G., McGhee R. L. Extending Big-Five theory into childhood: A preliminary investigation into the relationship between Big-Five personality traits and behavior problems in children // *Psychology in the Schools*. 1999, vol. 36 (6), p. 451–458.

Grist C. L., McCord D. M. Individual differences in preschool children: Temperament or personality? // *Infant and Child Development*. 2010, vol. 19 (3), p. 264–274.

Goldberg L. R. Analyses of Digman's child-personality data: Derivation of Big-Five Factor scores from each of six samples // *Journal of Personality*. 2001, vol. 65 (5), p. 709–743.

Halverson Ch. F., Havill V. L., Deal J., Baker S. R., Victor J. B., Pavlopoulos V., Besevegis E., Wen L. Personality structure as derived from parental ratings of free descriptions of children: The Inventory of Child Individual Differences // *Journal of Personality*. 2003, vol. 71 (6), p. 995–1026.

Herzhoft K., Tackett J. L. Establishing construct validity for Openness-to-Experience in middle childhood: Contributions from personality and temperament // *Journal of Research in Personality*. 2012, vol. 46, p. 286–294.

Holgado-Tello F. P., Carrasco-Ortiz M. A., Barrio Gandara M. V., Chacon Moscoso S. Factor analysis of

the Big Five Questionnaire using polychoric correlations in children // *Qual Quant*. 2009, vol. 43, p. 75–85.

John O. P., Naumann L. P., Soto S. J. Paradigm shift to the integrative Big Five trait taxonomy: History, measurement, and conceptual issues // *Handbook of Personality: Theory and Research*. 3rd ed. / Ed. by L. A. Pervin, O. P. John, R. W. Robins. New York: The Guilford Press, 2008. P. 114–158.

John O. P., Srivastava S. The Big Five taxonomy: History, measurement and theoretical perspectives // *Handbook of Personality: Theory and Research*. 2nd ed. / Ed. by L. A. Pervin, O. P. John. New York: The Guilford Press, 1999. P. 102–138.

Kairys A. Laiko perspektyva: sąsajos su asmenybės bruožais, amžiumi ir lytimi. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, Psichologija (06 S). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2010.

Klimstra T. A., Crocetti E., Hale W. W., Fermani A., Meeus W. H. J. Big Five personality dimensions in Italian and Dutch adolescents: A cross-cultural comparison of mean-levels, sex differences, and associations with internalizing symptoms // *Journal of Research in Personality*. 2011, vol. 45, p. 285–296.

Kotelnikova Y., Tackett J. L. Personality and cultural correlates of childhood psychopathology // *Journal of Undergraduate Life Sciences*. 2009, vol. 3 (1), p. 10–13.

Lamb M. E., Chuang S. S., Wessels H., Broberg A. G., Hwang C. Ph. Emergence and construct validation of the Big Five Factors in early childhood: A longitudinal analysis of their ontogeny in Sweden // *Child Development*. 2002, vol. 73 (5), p. 1517–1524.

Markey P. M., Markey C. N., Tinsley B. J. Children's behavioral manifestations of the Five-Factor Model of Personality // *Personality and Social Psychology Bulletin*. 2004, vol. 30, p. 423–432.

Martin R. P. Are behavior problems in preschool children related to Big-Five markers // Paper presented at the Biennial Meeting of the Society for Research in Child Development (60th, New Orleans, LA, March 25–28, 1993).

Masood A. F. Correlations between the Five Factor Model of Personality and problem behavior in children: Doctoral dissertation. Auburn, Alabama: Auburn University, 2009.

Mervielde I., Buyst V., De Fruyt F. The validity of the Big-Five as a model for teachers' ratings of individual differences among children aged 4–12 years // *Personality Individual Differences*. 1995, vol. 18 (4), p. 525–534.

Mervielde I., De Fruyt F. Assessing children's traits with the Hierarchical Personality Inventory for Children // *Big Five Assessment* / Ed. by B. De Raad, M. Perugini. Seattle, WA: Hogrefe & Huber Publishers, 2002. P. 129–146.

Mervielde I., De Fruyt F. Construction of the Hierarchical Personality Inventory for Children (HiPIC) // *Personality Psychology in Europe* / Ed. by I. Mervielde, I. J. Deary, F. De Fruyt, F. Ostendorf. Tilburg University Press, 1999. P. 107–127.

Mervielde I., De Fruyt F. The Big Five personality factors as a model for the structure of children's peer nominations // *European Journal of Personality*. 2000, vol. 14, p. 91–106.

Muris P., Bos A. E. R., Mayer B., Verkade R., Thewissen V., Dell'Aventio V. Relations among behavioral inhibition, Big Five personality factors, and anxiety disorder symptoms in non-clinical children // *Personality and Individual Differences*. 2009, vol. 46, p. 525–529.

Pakalniškienė V. Tyrimo ir įvertinimo priemonių patikimumo ir validumo nustatymas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2012.

Prinzle P., Deković M. Continuity and change of childhood personality characteristics through the lens of teachers // *Personality and Individual Differences*. 2008, vol. 45, p. 82–88.

Quartier V., Rossier J. A Study of personality in children aged 8–12 years: Comparing self- and parents'

ratings // *European Journal of Personality*. 2008, vol. 22, p. 575–588.

Rossier J., Quartier V., Enescu R., Iselin A. Validation of the French version of the Hierarchical Personality Inventory for Children (HiPIC) influence of gender and age on personality traits in 8- to 12-year-olds // *European Journal of Psychological Assessment*. 2007, vol. 23 (2), p. 125–132.

Scheck A. M., Malesky L. A., Grist C. L., McCord D. M. Personality in preschool children: Preliminary psychometrics of the M5-PS questionnaire // *American Journal of Psychological Research*. 2010, vol. 6 (1), p. 134–156.

Slobodskaya H. R. The associations among the Big Five, Behavioural Inhibition and Behavioural Approach systems and child and adolescent adjustment in Russia // *Personality and Individual Differences*. 2007, vol. 43, p. 913–924.

Zupančič M., Kavčič T., Fekonja U. The personality structure of toddlers and pre-school children as perceived by their kindergarten teachers // *Horizons of Psychology*. 2003, vol. 12 (1), p. 7–26.

Zupančič M., Kavčič T. Personality structure in Slovenian three-year-olds: The inventory of child individual differences // *Horizons of Psychology*. 2004, vol. 13 (1), p. 9–28.

Van Leeuwen. Parenting and personality as predictors of child and adolescent internalizing and externalizing problem behavior. Doctoral dissertation. Belgium: Universiteit Gent, 2004.

PSYCHOMETRIC PROPERTIES OF THE LITHUANIAN VERSION OF THE HIERARCHICAL PERSONALITY INVENTORY FOR CHILDREN (HiPIC)

Izabelė Grauslienė, Rasa Barkauskienė

S u m m a r y

The Five-factor Model (FFM) is currently the most common dimensional approach to personality traits. Research of children's personality traits is a new challenge for scientists, which motivates to step into an almost unknown area. These investigations were encouraged by the success of the Five-factor Model research on adults: scientists quite intensively started going deeper into the research of children's personality traits starting from early childhood till late adolescence. The present study was designed to investigate the psychometric properties of the Lithuanian version of the Hierarchical Personality Inventory for Children (HiPIC, Mervielde and De Fruyt, 1999). The HiPIC is an instrument to assess the five dimensions of

the five-factor model for children between 6 and 12 years. The HiPIC measures 18 facets grouped into five dimensions: Extraversion, Conscientiousness, Benevolence, Emotional Stability, and Imagination (Mervielde and De Fruyt, 1999). This inventory, contrary to the NEO PI-R, was developed using a bottom-up strategy (Mervielde and De Fruyt, 2002).

The present research included three phases. A parent rating was obtained for 739 children all aged between 7 and 11. Some children were rated by their both parents, some by mother or father; 1081 parents filled the questionnaires. The HiPIC was distributed in the classroom by the researchers to the children who had to bring the questionnaire to their parents.

All 144 HiPIC items were translated and retranslated into Lithuanian by professional translators with the author of the inventory supervision during all three phases of the research.

The facets' internal consistency was estimated by the Cronbach alpha coefficient. At the domain level, the internal consistency ranged from 0.808 to 0.909, and at the facet level the internal consistency ranged within 0.574–0.873. In order to assess the construct validity, we conducted a principal component exploratory factor analysis with the varimax rotation of the 18 facet scales. In order to compare the factorial structure with the theoretical structure of the inventory, first we chose to extract five factors, but the further factor analysis showed that the

Lithuanian HiPIC version had more arguments for a four-factor structure with a blend of the Conscientiousness and Imagination domains and explaining 71.93% of variance.

The Lithuanian version of the HiPIC is reliable, although construct validity indicators had some weakness. The internal consistencies are satisfactory and similar to those found with the original Flemish version and the French version. As a conclusion, the Lithuanian HiPIC version can be used in scientific research in assessing children's personality traits.

This research was funded by a grant (No. MIP-016/2012) from the Research Council of Lithuania.

Key words: children's personality traits, the Five Factor Model, HiPIC, psychometric properties.

Iteikta 2012 10 24